

พิธีกรรมความเชื่อทำให้..แดนดิน แม่ลานคำ...เป็นป่าอนุรักษ์

นำเสนอเมื่อ : 17 พ.ค. 2552

ผู้อาวุโสของหมู่บ้านบอกว่า "แม่ลานคำ" มีผู้คนอยู่อาศัยเป็นหมู่บ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า 700 ปี เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของชาวลัวะ ที่ทิ้งร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานไว้มากมาย เช่น ซากวัดเก่า ป่าซากา ซึ่งยังคงเหลือให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน หลังจากที่ชาวลัวะย้ายถิ่นฐานออกไปเมื่อร้อยกว่าปีก่อน ชาวปะกาเกอญอ ก็เข้ามาอาศัยแทนจนถึงปัจจุบัน

"แม่ลานคำ" ขึ้นอยู่กับ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่กลางหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบสูงถึง 15 ดอย ซึ่งดอยสูงเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดของลำห้วย น้อยใหญ่ถึง 22 สาย ทุกสายไหลมารวมเป็นแม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำเงิน แม่น้ำคำ และแม่น้ำหลวง ซึ่งทั้ง 3 สายนี้ ก็ไหลลงสู่น้ำปิง เลี้ยงชีวิตคนพื้นราบนับหลายล้านคน และด้วยเหตุที่ตั้งอยู่ท่ามกลางหุบเขาและลำห้วยนี้เอง แม่ลานคำจึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้นานาพันธุ์ ทั้งป่าดิบเขา และป่าเบญจพรรณ ในพื้นที่เกือบ 20,000 ไร่

ด้วยสภาพหมู่บ้านที่ค่อนข้างกว้าง ชาวบ้านจึงได้แบ่งการดูแลกันเองออกเป็น 5 หย่อมบ้าน ตามสภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนมีการแบ่งพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินอย่างชัดเจน เช่น ที่อยู่อาศัย ที่นา ที่สวน พื้นที่ทำไร่หมุนเวียน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าไซสอย เป็นต้น

ความสมบูรณ์ของพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทัศนกรรมการหาของป่าและการทำไร่หมุนเวียน ที่เป็นไปเพื่อการเลี้ยงชีพในครอบครัว ใช้สัตว์ เป็นแรงงาน มีการลงแขกเอาแรง มีความรักหวงแหน และเอื้อต่อธรรมชาติรอบตัว สังคมภูมิปัญญา ประเพณีความเชื่อ เพื่อการอยู่ร่วมกับป่าหลายประการ เช่น ระบบเหมือง ผาย ที่ทำสืบต่อกันมานับร้อยปี ระบบการจัดการป่ารูปแบบต่าง ๆ เช่น ป่าเตปอ ตะวีโคะ ตะซัวะไซ เตหมีเอเมอ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่หมุนเวียน ที่เป็นบ่อเกิด ของการอนุรักษ์พันธุกรรมดั้งเดิมของพันธุ์พืชไว้ได้ไม่น้อยกว่า 50 ชนิด ไหลคงอยู่

อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่เข้าไปถึงหมู่บ้าน ได้ส่งผลให้หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก อาทิ การเปิดให้สัมปทานตัดไม้ ที่มีผลกระทบต่อประเพณีการรักษาป่าของปะกาเกอญอ ทำให้ทรัพยากรเริ่มลดน้อยถอยลง อีกทั้งการพัฒนา ยังได้นำความเชื่อสมัยใหม่เข้ามา จนยากที่ชาวบ้านจะตัดทอนได้ ชาวบ้านบางส่วนก็หันไปปลูกพืชเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านที่มองเห็นผลกระทบจากระบบทุนนิยมจึงได้รวมตัวกันนำประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อที่ยึดถือมาตั้งแต่โบราณมา พิธีบูชาและธรรมชาติของชุมชนให้สมบูรณ์อีกครั้ง

"ป่าเดือ" เป็นความเชื่อที่ว่า เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ให้นำสายสะดือเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ แล้วนำไปแขวนที่ต้นไม้ เพื่อให้ไม่มีใครตัดต้นไม้ ใครฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นไก่ 1 คู่ และ ถูกคนเฒ่าคนแก่สาปแช่ง

"ตะวีโตะ" เป็นความเชื่อที่ว่า หากเด็กที่เกิดเสียชีวิตลง ชาวบ้านจะนำไปฝังไว้ในป่า เชื่อว่าป่าผืนนี้จะมีอาถรรพ์ และหากคนทองเขาไปในป่าจะหลงลูก คนทั่วไปก็เข้าไม่ได้ จะเข้าได้ก็เฉพาะหมอผีเท่านั้น ซึ่งตะวีโตะนี้ เป็นกลอุบายที่ทำให้คนไม่เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า

"ตะขี้ะไซ" หรือป่าช้าของชาวปะกาเกอญอ ซึ่งโดยความเชื่อแต่โบราณ จะห้ามไม่ให้เข้าไปตัดไม้หรือหาของป่าโดยเด็ดขาด

"เดหมือเมอ" เป็นป่าพื้นที่ข้างลำห้วย มีลักษณะเป็นกึ่ง ซึ่งคนเฒ่าคนแก่จะเป็นผู้กำหนดให้เป็นบริเวณที่ห้ามตัดไม้ หรือทำไร่นา แต่สามารถหาของป่าได้

"ตะเตโตะ" เป็นพื้นที่กึ่งดอย ที่เชื่อว่าเป็นทางเดินของผี จึงห้ามทำไร่ ห้ามสร้างบ้าน ใครฝ่าฝืนอาจเจ็บไข้ได้ป่วยถึงตายได้

"ตุตะเออ" เป็นป่าใหญ่ที่เป็นป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน เป็นบริเวณที่ห้ามทำไร่ ห้ามตัดไม้ หากฝ่าฝืนอาจเจ็บไข้ได้ป่วย

นอกจากนี้ เมื่อมีสมาชิกในหมู่บ้านเสียชีวิตลง จะห้ามสมาชิกในครัวเรือนผู้เสียชีวิตไปตัดต้นไม้ และล่าสัตว์เป็นระยะเวลา 1 เดือน ส่วนสมาชิกในหมู่บ้านจะห้ามเป็นระยะเวลา 7 วัน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าขวัญของผู้ตายกำลังจะไปเกิดในธรรมชาติ ซึ่งเป็นขวัญ 37 อย่างของชาวบ้าน หากไปตัดต้นไม้หรือทำลายสัตว์ก็เท่ากับไปทำลายวิญญาณผู้ตาย

ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้

ได้กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมกรรมการจัดการทรัพยากรของสมาชิกในหมู่บ้านให้มีระเบียบแบบแผน ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายที่ อยู่ในใจของทุกคน จนทำให้แม่ลานคำในวันนี้ กลับอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง...

ที่มา

มูลนิธิชุมชนไทย

chumchonThai.or.th